

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ У ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянено тенденції розвитку, питання нормативно-правового регулювання та облікового відображення соціального страхування у практиці вітчизняних підприємств. Подано особливості нарахування та сплати єдиного соціального внеску. Досліджено перспективи розвитку системи соціального захисту в Україні.

Ключові слова: соціальне страхування, система соціального захисту, Фонд соціального страхування, єдиний соціальний внесок.

Постановка проблеми. На тлі економічних перетворень і соціальної трансформації світової економіки утворювались різні види страхування, приймалася велика кількість нормативно-правових, законодавчих та адміністративних актів, на основі яких здійснювалось їх санкціонування. Як один із найважливіших видів страхування варто виділити соціальне страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, пов'язаних із соціальним страхуванням, приділяли увагу багато учених, проте найбільш повно його особливості та своєрідність описані в працях Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук [1], В. Й. Плиса [2], П.В. Тархова, В.М. Бороноса, Е.Г. Козіна, К.В. Савченко [3], С.І. Юрія, М.П. Шавариної, Н.В. Шаманської [4]. Також існує широка нормативно-правова та законодавча база щодо регулювання цього виду страхування.

Виділення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми. На сьогодні в Україні існує розгалужена система соціального захисту населення, сформована нормативно-правова та законодавча база щодо регулювання соціального страхування, проведено безліч наукових досліджень щодо тенденцій розвитку та трансформації даного виду страхування. Проте, існує і безліч перекосів у законодавчій та нормативній документації, і досі немає єдиної думки щодо способів облікового відображення соціального страхування та можливостей адаптації практичної діяльності суб'єктів господарювання до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України.

Постановка завдання. Проблеми раціоналізації соціального навантаження на економіку актуальні для України. Сьогодні постає завдання побудувати таку систему соціального захисту, яка могла б швидко і якісно підвищити рівень життя соціально незахищених груп населення і водночас не гальмувати розвиток економіки. Виконати це завдання можна тільки шляхом формування гнучких, адаптованих до нових економічних умов систем управління соціальними ризиками, які рівняються на найвищі світові досягнення та зважають на національні особливості. Метою статті є дослідження тенденцій розвитку, нормативно-правового регулювання й облікового відображення

соціального страхування у практиці сучасних підприємств та можливості їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Що ж до самого поняття «соціальне страхування», то на думку В. Й. Плиса – це найважливіший елемент державної соціальної політики у сфері управління ризиками відтворення населення, що виконує функції соціального захисту, забезпечення фінансування соціальної допомоги, регулювання доходів і рівня життя різних груп населення, попередження та профілактики наслідків настання соціальних ризиків.

Предметом соціального страхування є основні соціальні ризики, які загрожують відтворенню населення: тимчасова непрацездатність у результаті хвороби, ушкодження здоров'я, вагітності та ін., а об'єктом – майнові інтереси громадян, пов'язані з компенсацією втрати трудового доходу або оплатою видатків, які раптово виникли унаслідок настання соціальних ризиків [2, с.278-279].

Особливість даного виду страхування полягає у тому, що страховиком, а отже, і гарантом виплати страхових відшкодувань у разі виникнення страхового випадку, є держава. Платниками страхових внесків, страхувальниками, у такому разі є суб'єкти господарювання та їх працівники. Суб'єкти господарювання виступають одночасно і в ролі страхувальників, і в ролі застрахованих осіб.

Ураховуючи вище сказане, виникає необхідність у дослідженні проблем розвитку, нормативно-правового забезпечення, а також облікового відображення соціального страхування. Адже вже декілька десятиків років воно є важливою ділянкою бухгалтерського обліку.

Планом Рахунків бухгалтерського обліку 1999 року для відображення розрахунків за страхування було призначено однойменний рахунок 65. І, у розрізі своїх субрахунків, він виокремлював: соціальне страхування, страхування на випадок безробіття, індивідуальне страхування, страхування майна та пенсійне забезпечення.

Особливість цих видів страхування, окрім індивідуального, полягає у тому, що кожен із них відповідає окремому соціальному внеску (у встановленому законодавством розмірі) на загальнообов'язкове державне страхування до Фондів соціального страхування, а саме: Фонду соціального страхування з тимчасової втрати

**ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ
СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ У ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та Пенсійного Фонду України.

Для їх регламентації прийнято низку нормативно-правових і законодавчих актів, основними з яких є: Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» №2240-14 [5]; Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» №1105-14 [6]; Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» №1533-14 [7]; Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» №1058-15 [8] та ін. Деякі з цих законів залишаються чинними і сьогодні.

Проте із набранням чинності Податкового Кодексу України [9] у 2011 році та Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI [10] виникла необхідність у зміні видів страхових внесків і рахунок 65 «Розрахунки за страхуванням» розподілив такі види страхових внесків: за розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування, за соціальним страхуванням, за індивідуальним страхуванням, за страхуванням майна. Це призвело до кардинальних змін у системі державного пенсійного та соціального страхування України.

З 2011 року розрахунок відрахувань із заробітної плати та нарахувань на фонд оплати праці дуже спростився. Адже замість внесків до

Пенсійного фонду та фондів соціального страхування почав існувати один – єдиний соціальний внесок (далі ЄСВ).

За визначенням Закону № 2464-VI під ЄСВ розуміють консолідований внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту прав застрахованих осіб і членів їх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Сплачують ЄСВ на рахунки Державних податкових інспекцій головних управлінь Міністерства доходів і зборів України в кожній області, а останнє розподіляє суми даного податку між Фондами соціального страхування і Пенсійним фондом. А в разі настання страхового випадку, якщо це стосується соціального страхування, компенсацію страхових сум застрахованій особі здійснює вже відповідальний за даний вид соціального ризику Фонд соціального страхування. Пенсійне забезпечення ж, з досягненням застрахованою особою пенсійного віку чи при присвоєнні пенсії «за вислугою років», що чинним законодавством передбачено для працівників певних професій, здійснює Пенсійний фонд України.

З'ясуємо, хто і в яких розмірах сплачує ЄСВ. Отже, для суб'єктів господарської діяльності ЄСВ складається з: нарахувань на фонд оплати праці, які проводить і оплачує роботодавець та відрахувань (утримань) із заробітної плати найманого працівника.

Розмір ЄСВ устанавлюється відповідно до класів професійного ризику виробництва суб'єктів господарювання з урахуванням видів їх економічної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Розміри єдиного внеску на соціальне страхування відповідно до класів професійного ризику виробництва (застосовуються з 01.01.2011 р.)

Клас професійного ризику виробництва	Розмір єдиного внеску	Клас професійного ризику виробництва	Розмір єдиного внеску	Клас професійного ризику виробництва	Розмір єдиного внеску
1	36,76	24	37,30	47	38,24
2	36,77	25	37,33	48	38,26
3	36,78	26	37,39	49	38,28
4	36,79	27	37,45	50	38,45
5	36,80	28	37,51	51	38,47
6	36,82	29	37,58	52	38,52
7	36,83	30	37,60	53	38,54
8	36,85	31	37,61	54	38,57
9	36,86	32	37,65	55	38,66
10	36,88	33	37,66	56	38,74
11	36,90	34	37,77	57	39,01
12	36,92	35	37,78	58	39,02
13	36,93	36	37,86	59	39,10
14	36,95	37	37,87	60	39,48
15	37,00	38	37,96	61	39,76
16	37,04	39	37,97	62	39,90
17	37,06	40	37,99	63	40,19
18	37,13	41	38,00	64	40,40
19	37,16	42	38,03	65	42,61
20	37,17	43	38,05	66	42,72

21	37,18	44	38,10	67	49,70
22	37,19	45	38,11		
23	37,26	46	38,19		

Клас професійного ризику виробництва страхувальника визначає Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві при реєстрації суб'єкта господарювання з урахуванням виду його економічної діяльності. Останні ж визначено Національним класифікатором, що прийнятий Державним комітетом статистики України.

Окремих категоріям працівників встановлені конкретні розміри єдиного внеску у відсотках до заробітної плати. Розміри ЄСВ, які нараховуються залежно від видів доходів у вітчизняних підприємствах, подано у таблиці 2.

Що ж до звітності, то до 01.01.2011 року вона складалася нарастаючим підсумком з початку року і подавалася суб'єктами господарювання щоквартально до 20 числа місяця наступного за звітним до кожного з Фондів соціального страхування за місцем узяття на облік та за окремою формою. Бланки звітності побудовано так, що в них відображалася сума щомісячної сплати відрахувань і утримань при розрахунку заробітної плати.

З 01.01. 2011 року суб'єкти господарювання України почали подавати звіт по ЄСВ щомісячно

до 20 числа місяця наступного за звітним до Пенсійного фонду України. На рахунки цього ж Фонду здійснювали перерахунок даного податку. Відтак, змінився бланк звіту, який використовувався до 01.01.2011 року: «Додаток 4 до Порядку формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування органам Пенсійного фонду України» замінився «Додатком 4 до Порядку формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Через два роки знову відбулися зміни у законодавстві. Указом Президента України від 24.12.12 № 726/2012 [11] було створено Міністерство доходів і зборів України шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України. На Міністерство також покладено функцію щодо адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. На практиці, це знову призвело до зміни рахунків для сплати ЄСВ вже з початку 2013 року.

Таблиця 2

Розміри ЄСВ, які нараховуються залежно від видів доходів у вітчизняних підприємствах

Вид доходу	Розмір ЄСВ
Фонд оплати праці (п. 2 Інструкції №5) найманих працівників, у т. ч. іноземців	Роботодавці нараховують та сплачують індивідуальний процент ЄСВ, який залежить від їх класу професійного ризику виробництва. Від 36,76 до 49,70 %
	Наймани працівники сплачують 3,6% із суми зарплати
Винагороди фізособам за цивільно-правовими договорами, крім цивільно-правового договору, укладеного з фіз-особою-підприємцем, якщо виконувані роботи (надавані послуги) відповідають видам діяльності, зазначеним у свідоцтві про держреєстрацію їх як підприємців	Підприємства нараховують і сплачують 34,7% на суму винагороди
	Наймани працівники сплачують 2,6% за рахунок отриманого доходу
Допомога з ТВП (як перші п'ять днів за рахунок коштів підприємства, так і всі інші дні хвороби за рахунок коштів ФСС)	Підприємства нараховують і сплачують 33,2% на суму допомоги
	Наймани працівники сплачують 2% із суми допомоги
Заробітна плата працівників-інвалідів	Роботодавці нараховують і сплачують 8,41% на ФОП, крім сум лікарняних
	Працівники-інваліди сплачують 3,6% із суми зарплати
Лікарняні працівників-інвалідів	Підприємства нараховують і сплачують 33,2% на суму допомоги
	Працівники-інваліди сплачують 2% із суми допомоги

Щодо звітності, то, як зазначалося вище, на даний момент вона подається до Державних податкових інспекцій головних управлінь Міністерства доходів і зборів України на місцевому рівні, проте сам бланк Додатку 4 не змінився. Роботодавці і надалі зазначають тут коди реєстрації суб'єктів господарювання в Пенсійному фонді. На нашу думку, варто здійснити перереєстрацію платників податків у Відділеннях Головного управління Міністерства доходів і зборів України за місцями їх реєстрації.

Не припинили виконання своїх функцій і Фонди соціального страхування. У даній статті ми згадували, що у разі настання страхового

випадку суми страхових відшкодувань у передбаченому законодавством порядку застрахованій особі виплачує Фонд соціального страхування. Для цього, згідно пункту 2 статті 21 Закону №2240-14 [5], роботодавець відкриває окремий поточний рахунок для зарахування страхових коштів у банках у порядку, встановленому Національним банком України. Роз'яснення щодо відкриття страхувальниками-роботодавцями окремих поточних рахунків надано в листі НБУ № 25-111/2972-22535 [12].

Згідно з чинним законодавством, у разі руху грошових коштів між Фондом і суб'єктом господарювання останній за звітний період, в

якому відбувається перерахунок коштів зобов'язаний подавати звітність до відповідного Фонду. Ми ж вважаємо, що подаючи звітність таким способом, підприємства здійснюють дублювання даних. Адже ці суми страхових відшкодувань вони відображають у Додатку 4 і у звіті до Фонду. На нашу думку, було б доречніше, аби суб'єкти господарської діяльності мали можливість самостійно вести розрахунки з Фондами соціального захисту населення й відобразити суми страхових відшкодувань лише у спеціалізованій звітності до відповідного Фонду.

Висновки. Підсумовуючи викладене проходимо до висновку, що система соціального захисту в Україні розвивається. Але вітчизняне законодавство в умовах сучасної ринкової економіки, хоч також змінюється, та все ж такі

залишається недосконалим. Тому, для поліпшення механізму соціального страхування в Україні, на нашу думку, варто виправити перекося в нормативно-правових і законодавчих актах, аби вони відповідали практичній діяльності вітчизняних підприємств, здійснити перереєстрацію платників ЄСВ відповідно до контролюючого органу, який забезпечує збір даного податку, а також, удосконалити систему звітності суб'єктів господарювання. Оскільки зміни у системі соціального страхування відбуваються сьогодні, то усвідомити прогалини в новоствореному механізмі можна буде лише з часом, перевіривши їх на практиці. І звичайно, така мінливість потребує великої кількості висококваліфікованих облікових кадрів і постійного удосконалення своїх знань і навичок бухгалтерами-практиками.

Список літератури

1. Внукова Н. М. Соціальне страхування: навч. посіб. / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 412 с.
2. Плиса В. Й. Страхування: навч. посіб. / В. Й. Плиса. – К.: Каравела, 2006. – 391 с.
3. Тархов П.В. Соціальне страхування: конспект лекцій / П.В. Тархов, В.М. Боронос, Е.Г. Козін, К.В. Савченко. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 164 с.
4. Юрій С.І. Соціальне страхування: [підручник] / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська. - К.: Кондор. - 2004. - 464 с.
5. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» № 2240-14 від 09.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» № 1105-14 від 09.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» №1533-14 від 01.01.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
8. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-15 від 09.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
9. Податковий кодекс України: за станом на 01.04.2013 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс] // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
11. Указ президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» № 726/2012 від 24.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
12. Лист Національного банку України стосовно відкриття страховальниками-роботодавцями окремих поточних рахунків від 14.12.2010 р. № 25-111/2972-22535.
13. Закон України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» № 400/97-ВР від 26.06.97 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
14. Закон України «Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування» № 2213-III від 11.01.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
15. Лист Мінпраці «Щодо змін в порядку нарахування та утримання страхових внесків на випадок безробіття» № ДЦ-03-227/0/6-09 від 19.01.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
16. Закон України «Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» № 2272-III від 22.02.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.

Анотація

Ульяна Івасечко

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ И УЧЕТНОГО ОТРАЖЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ В ПРАКТИКЕ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Рассмотрены тенденции развития, вопросы нормативно-правового регулирования и учетного отражения социального страхования в практике отечественных предприятий. Представлены особенности начисления и уплаты единого социального взноса. Исследованы перспективы развития системы социальной защиты в Украине.

Ключевые слова: *социальное страхование, система социальной защиты, Фонд социального страхования, единый социальный взнос.*

Summary

Ulyana Ivasechko

TRENDS, REGULATORY FRAMEWORK AND ACCOUNTING SOCIAL SECURITY DISPLAY IN PRACTICE DOMESTIC ENTERPRISES

Trends, regulatory control and display your social insurance in the practice of domestic enterprises are described in this article. Features calculation and payment of the unified social ta are posted. Prospects of social protection in Ukraine are explored.

Keywords: *social insurance, social security system, the Social Insurance Fund, the unified social contribution.*